

Handreiking lhbtqia+ emancipatie

Feiten en cijfers over lhbtqia+ op een rij

Hoeveel lesbische, homoseksuele, bi+, transgender, intersekse, queer en aseksuele personen (lhbtqia+) zijn er in Nederland? Worden homoseksuele en lesbische personen geaccepteerd in de Nederlandse maatschappij? Wat is de mening van Nederlanders over bi+ en transgender personen? Zijn lhbtqia+ personen open over hun lhbtqia+ zijn en hoe wordt daarop gereageerd? Wat is het effect van negatieve reacties op de gezondheid van lhbtqia+ personen? Deze handreiking geeft antwoord op deze en andere vragen. Alle feiten en cijfers rond de belangrijkste vraagstukken over lesbische, homoseksuele, bi+, transgender, intersekse en queer personen staan hier op een rij. De publicatie is onder meer geschikt voor lokale politici en beleidsmedewerkers als onderlegger bij het ontwikkelen van lhbtqia+ beleid en voor docenten op agogische, zorg- en pedagogische beroepsopleidingen bij het lesgeven over seksuele, sekse- en genderdiversiteit.

In deze handreiking

1. Aantallen	2
2. Acceptatie	5
3. Negatieve reacties en geweld	7
4. Openheid en zichtbaarheid	9
5. Welzijn en gezondheid	10
6. Literatuurlijst	13

In deze handreiking staan alle feiten en cijfers rond de belangrijkste vraagstukken over lesbische, homoseksuele, bi+, transgender, intersexe en queer personen op een rij. Onder andere de omvang van de lhbtqi+ gemeenschap, maatschappelijke acceptatie van homoseksuele en lesbische personen, de mening van Nederlanders over bi+ en transgender personen en de impact van negatieve reacties op de gezondheid van lhbtqi+ personen komen aan bod.

De publicatie is onder meer geschikt voor lokale politici en beleidsmedewerkers als onderlegger bij het ontwikkelen van lhbtqi+ beleid en voor docenten op agogische, zorg- en pedagogische beroepsopleidingen bij het lesgeven over seksuele, sekse- en genderdiversiteit.

1 Aantallen

Hoeveel lesbische, homoseksuele, bi+, transgender, intersexe, queer en asexuele personen (lhbtqi+) zijn er in Nederland? Dat hangt af van de definities, dus wie we meetellen. Tellen we de mensen die zichzelf lhbtqi+ noemen? Of tellen we mensen die uiting geven aan lhbtqi+ gevoelens in het dagelijks leven? We zouden ook alle

mensen kunnen meetellen die zulke gevoelens hebben, ongeacht of ze daar iets mee doen. Die laatste groep is veel groter dan de mensen die zichzelf lhbtqi+ noemen en daar uiting aan geven. Bij lhbtqi+ personen gaat het altijd over drie aspecten: gevoel, gedrag en identiteit. Dat geldt dus ook als je op zoek gaat naar cijfers.

Lesbische, homoseksuele, bi+ en asexuele volwassenen

Voor onderzoek naar verschillen in leefsituatie tussen heteroseksuele, lesbische, biseksuele en homoseksuele volwassenen maakt het Sociaal Cultureel Planbureau gebruik van data die afkomstig zijn uit de Leefsituatie-index. Uit deze index komt naar voren dat

Onderzoek en taalgebruik

Let op: Waar mogelijk gebruiken we de term bi+, en spreken we over bi+, lesbische, homoseksuele en heteroseksuele personen. In veel onderzoek naar seksuele oriëntatie worden mensen echter gecategoriseerd als "heteroseksueel", "homo/lesbisch" en "biseksueel", waar biseksueel wordt gedefinieerd als seksuele en/of romantische aantrekking tot mannen en vrouwen. Op het gebied van gender wordt dit in de meeste onderzoeken opgevat als man en vrouw. Wanneer wij refereren aan onderzoeken houden wij de door hen gebruikte terminologie aan. Als in een onderzoek gesproken wordt van biseksuele personen gebruiken wij dus dezelfde term, in plaats van de bredere en inclusievere paraplu-terme 'bi+ personen'. Als gender in een onderzoek wordt opgevat als man en vrouw nemen wij die termen over om de onderzoeksresultaten correct weer te geven. In de meeste onderzoeken worden queer personen niet expliciet meegenomen. In sommige gevallen vallen de ervaringen van queer personen onder de brede term 'bi+'. Ook identificeren sommige queer personen zich daarnaast als lesbisch, homoseksueel, transgender of intersexe. Of en zo ja, welke, cijfers de ervaringen van queer personen beschrijven hangt dus af van wat die term voor hen betekent en welke termen zij verder gebruiken om zichzelf te beschrijven.

5,6% van de volwassenen tot de lhb-groep behoort. Dat komt neer op circa 1 op 20 personen. Wanneer er naast lhb ook naar transgender personen wordt gekeken, behoort 1 op de 15 volwassenen tot deze groep (Huijnk e.a., 2022, Kuyper, 2017).

- Twee procent van de vrouwen voelt zich alleen aangetrokken tot de eigen sekse. Het percentage dat zich tot de eigen én de andere sekse aangetrokken voelt (evenveel eigen sekse als andere sekse) komt neer op 3,6 procent. Wanneer daar ook de groep vrouwen bij wordt geteld die aangeeft zich 'vooral tot de eigen sekse' of 'vooral tot de andere sekse' aangetrokken te voelen, bedraagt de groep vrouwen 13 procent.

- Het percentage mannen dat zich tot de eigen sekse aangetrokken voelt, is 1,5%. 0,7% van de mannen geeft aan zich evenveel tot de eigen als de andere sekse aangetrokken te voelen, maar inclusief de groep mannen die zich 'vooral tot de eigen sekse' of 'vooral tot de andere sekse' aangetrokken voelt, is dit 7,4 procent.
- Het is moeilijk te zeggen hoeveel mensen asexueel zijn, maar vaak wordt aangenomen dat het gaat om ongeveer 1 procent van de bevolking (Bogaert, 2015).

Lesbische, homoseksuele en bi+ jongeren

- Van jongeren onder 25 jaar geeft vier procent van jongens aan zich (ook)

seksueel aangetrokken te voelen tot seksegenoten (homoseksueel en bi+). Voor meisjes is dit drie procent (lesbisch en bi+). Jongens geven vaker dan meisjes aan zich (alleen) aangetrokken te voelen tot seksegenoten (3% tegenover 1%). Jongens noemen zich minder vaak bi-seksueel dan meisjes (2% tegenover 3%) (Rutgers/SOA Aids Nederland, 2017).

Transgender en non-binaire volwassenen

- Het SCP schat dat tussen 0,6% en 0,7% van de Nederlandse bevolking (circa 102.000 personen) transgender is. Deze groep identificeert zich niet met het geslacht dat is geregistreerd bij de geboorte. Een hoger percentage (3,9%) identificeert zich niet eenduidig met het bij de geboorte toegekende geslacht (Kuyper, 2017).
- Uit onderzoek van Rutgers blijkt dat onder personen van 16 jaar en ouder, 1,8% zich niet uitsluitend man of vrouw, oftewel non-binair, voelt (Joemanbaks & de Graaf, 2023).
- Tussen 1995 en 2018 hebben in Nederland 3.750 burgers hun geslachtsregistratie laten wijzigen bij de burgerlijke stand. Na de wetwijziging¹ op 1 juli 2014 is dit aantal enorm gestegen van gemiddeld 80 per jaar naar 640 in 2018 (Ebenau & Van Anel, 2018).
- Ruim een op de drie transgender personen voelt zich aangetrokken tot meer dan één gender (Doorduyn, 2014).

Transgender en non-binaire jongeren

- Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs voelt ongeveer 0,7% zich anders dan het bij de geboorte toegewezen geslacht (Kuyper, 2017).

Intersekse personen

- Het Sociaal en Cultureel Planbureau schatte in 2018 dat 1 op de 200 mensen intersekse persoon is. Dat betekent dat

Terminologie

- Lesbisch: vrouwen die zich aangetrokken voelen, seksueel en/of romantisch, tot vrouwen. Ook sommige non-binaire personen identificeren zich als lesbisch.
- Homoseksueel: mannen die zich aangetrokken voelen, seksueel en/of romantisch, tot mannen. Ook sommige non-binaire personen identificeren zich als homoseksueel.
- Bi+ personen: de overkoepelende term voor alle mensen met een seksuele en/of romantische oriëntatie gericht op meer dan één gender. Een deel van die mensen noemt zichzelf biseksueel, bi+, pan, queer of fluïde.
- Transgender persoon: iemand die zich niet identificeert met het geslacht dat hen bij de geboorte is toegewezen. 'Transgender' is een paraplueterm: het gaat dus om een veelheid aan belevingen van genderidentiteit en genderexpressie. Ook non-binaire personen vallen onder de paraplueterm 'transgender'. Iemand die zich als non-binair identificeert voelt zich niet (helemaal) thuis binnen de genderidentiteit man of vrouw. Vaak voelt die persoon zich meer thuis bij een genderidentiteit die zich buiten deze categorieën bevindt.
- Intersekse persoon: iemand die geboren is met een lichaam dat niet past binnen de normatieve definities van man en vrouw.
- Queer: mensen die zich niet kunnen vinden in de gebruikelijke, vaststaande (binaire) kaders en hokjes voor gender en/of seksuele oriëntatie, of deze kaders afwijzen. Soms wordt queer als paraplueterm gebruikt voor iedereen die niet heteroseksueel en/of cisgender is.
- Asexueel: iemand die asexueel is ervaart geen of weinig seksuele aantrekkingskracht naar andere personen. Asexualiteit is een spectrum.
- Cisgender persoon: iemand die zich wel identificeert met het geslacht dat hen bij de geboorte is toegewezen.

¹ Sinds 1 juli 2014 is het mogelijk met een deskundigenverklaring het geboortegeslacht te wijzigen in de Basisregistratie Personen (BRP). Daarvoor was er nog een eis tot sterilisatie als verplichte voorwaarde. De wettekst: www.eerstekamer.nl/behandeling/20140110/

er ongeveer 85.000 mensen in Nederland interseks zijn. Inmiddels zijn er andere gegevens beschikbaar, uit Deens onderzoek (Frisch e.a., 2019), dat zegt

dat ongeveer 1 op de 90 personen (1,1%) een interseks persoon is. Nemen we dat percentage voor de Nederlandse bevolking, dan gaat het om zo'n 190.000 men-

sen. Ook mensen die niet weten dat ze interseks persoon zijn of die nooit een medische behandeling hebben gehad zijn in dit Deense onderzoek meegeteld.

Feiten en Cijfers – Actualisatie 18 juli 2022. Bronnen: Lhbt-monitor 2022 en Lhbt-monitor 2018

Seksuele oriëntatie	SCP – Leefsituatie Index Bron: <u>rapport 2022</u>			SCP – Leefsituatie Index Bron: <u>rapport 2018</u>		
	Totaal	♂	♀	Totaal	♂	♀
Tot welke sekse aangetrokken?						
Alleen eigen sekse	1,8	1,5	2,0	2,0	2,6	1,4
Vooraf eigen sekse	0,8	1,1	0,5	0,8	0,6	1,0
Evenveel eigen sekse als andere sekse	2,2	0,7	3,6	2,6	1,7	3,3
Vooraf tot andere sekse ^a	7,3	5,6	8,9	11	7,5	13
Alleen tot andere sekse	79,5	87,7	71,5	78	84	71
Weet ik niet	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1	0,5
Geen antwoord	8,3	3,1	13,3	6,3	3,2	9,3
LHB o.b.v. bovenstaande ^b	4,7	3,3	6,1	5,3	4,9	5,7
LHB o.b.v. ontbrekende waarde ^c	5,6	3,6	7,8	6,4	5,5	7,4
Vooraf heteroseksuelen o.b.v. ontbrekende waarden ^d	8,4	6,0	11,1	12	8,2	16

a Geeft het percentage voornamelijk heteroseksuelen weer van het totaal met inclusie van de antwoordcategorieën 'weet ik niet' en 'geen antwoord'.

b Geeft het percentage LHB weer van het totaal met inclusie van de antwoorden 'weet ik niet' en 'geen antwoord'.

c Geeft het percentage LHB weer van het totaal, waarbij de antwoorden 'weet ik niet' en 'geen antwoord' niet zijn meegenomen. Hierdoor valt het percentage LHB's hoger uit.

d Geeft het percentage voornamelijk heteroseksuelen weer van het totaal,

waarbij de antwoorden 'weet ik niet' en 'geen antwoord' niet zijn meegenomen. Hierdoor valt het percentage voornamelijk heteroseksuelen hoger uit.

Wat is wat?

Seksuele oriëntatie: dit gaat over tot wie iemand zich, in termen van gender, (seksueel) aangetrokken voelt. Soms wordt onderscheid gemaakt tussen seksuele oriëntatie en romantische oriëntatie, maar meestal hebben we het bij seksuele oriëntatie ook over eventuele romantische interesse en het vormen van liefdesrelaties. De bekendste categorieën zijn hetero-, homo-, bi-, en asexueel. Iemand die asexueel is, heeft geen seksuele gevoelens voor anderen. Sommige asexuele mensen voelen wel seksuele

behoefte, maar geven daar zonder anderen gehoor aan. Andere asexuele personen hebben in het geheel geen seksuele gevoelens.

Genderexpressie: dit is hoe iemand de eigen 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid' aan de buitenwereld toont. Dat kan op verschillende manieren: bijvoorbeeld door gedrag, make-up, kleding of haarstijl. Zo kan iemand de eigen genderidentiteit laten zien. Iemand die gender nonconform is, kleurt buiten de lijntjes wat betreft gender en gaat daarmee tegen maatschappelijke verwachtingen in.

Genderidentiteit: dit gaat erover of iemand zich man, vrouw, iets daartussenin, allebei, of geen van beide voelt. Genderidentiteit is niet iets dat je aan de buitenkant kunt zien. Als de genderidentiteit van een persoon vrouw is, en die persoon werd bij de geboorte bestempeld als jongetje vanwege diens fysieke kenmerken, dan is die persoon waarschijnlijk transgender.

Voor nog meer termen en begrippen met betrekking tot gender en genderidentiteit, zie www.iedereenisanders.nl/ontdek-leer/genderidentiteit

2

Acceptatie

In hoeverre worden lhbtqiqa+ personen geaccepteerd door de Nederlandse bevolking? Veel mensen in ons land vinden dat lhbtqiqa+ personen mogen leven zoals zij zelf willen. Tegelijkertijd zijn er wel grenzen aan die acceptatie. Zo worden zichtbare uitingen van lhbtqiqa+ zijn nog niet altijd geaccepteerd en blijft de acceptatie van genderdiversiteit achter op die van seksuele diversiteit (Huijnk, 2022).

Acceptatie homo- en bisexualiteit onder volwassenen

- In Nederland vindt 93% van de bevolking dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen het leven moeten kunnen leiden dat zij zelf willen (Huijnk, 2022).
- Zichtbaar homo- of bisexueel zijn in de openbare ruimte kan soms een

probleem zijn: 25% van de bevolking vindt het aanstootgevend als twee mannen elkaar in het openbaar zoenen en 16% als twee vrouwen dit doen, terwijl dit bij een man-vrouwkoppel 9% is (Huijnk, 2022).

- Nederlanders hebben een gemiddeld positieve houding ten aanzien van homo- en bisexualiteit. 76% heeft een positieve houding, 20% een neutrale houding en 4% een negatieve houding (Huijnk, 2022). 15 jaar eerder had slechts 53% een positieve houding. Tussen de laatste twee metingen is die positieve lijn niet doorgezet.
- Mensen van middelbare leeftijd (40-60 jaar), niet-gelovigen en hbo/wo-opgeleiden hebben een relatief positieve houding (Huijnk, 2022).
- 43% van de bi+ mensen heeft meegemaakt dat mensen denken dat

ze in de war zijn over hun seksuele oriëntatie, of dat mensen niet geloven dat hun seksuele oriëntatie echt is (Baams e.a., 2021).

Acceptatie homo- en bisexualiteit onder jongeren

- Ongeveer 20% van de jongeren zegt dat je op school beter niet kunt uitkomen voor je seksuele oriëntatie (Kuyper, 2018).
- Onder jongeren ligt de acceptatie van homoseksualiteit lager dan onder volwassenen. Maar ook onder jongeren is het percentage dat uitingen van homoseksualiteit afkeurt, sterk gedaald. In 2012 keurde de helft van de jongens en een kwart van de meisjes het af als twee jongens elkaar zoenen op straat. In 2017 was dat percentage vrijwel gehalveerd

naar 27% van de jongens en 13% van de meisjes (De Graaf e.a., 2017).

- Tegelijkertijd geeft 18% van de jongeren aan geen homoseksueel persoon als vriend te willen, en 13% accepteert geen vriendschap met een lesbisch meisje (Scholte, e.a., 2016).
- 24% van de jongeren vindt dat jongeren die lesbisch, homo of bi zijn hierover open kunnen zijn op de middelbare school. 18% denkt dat zij alleen open kunnen zijn tegen vrienden en 9% denkt dat zij dit aan niemand moeten vertellen (Scholte e.a., 2016).

Acceptatie transgender en non-binaire personen onder volwassenen

- Ten aanzien van genderdiversiteit heeft 60% van de Nederlanders een positieve houding, 32% een neutrale houding en 9% een negatieve houding (Huijnk, 2022). 10 jaar geleden had nog slechts

45% een positieve houding. Het aantal mensen met een negatieve houding is redelijk stabiel gebleven: de grootste ontwikkeling is dat meer mensen van een neutrale naar een positieve houding zijn gegaan.

- Mensen met een positieve opvatting zijn vaker vrouw, niet-religieus en hebben vaker een hbo/wo opleiding (Huijnk, 2022). De verschillen in opvattingen tussen groepen zijn groter op het gebied van genderdiversiteit dan op het gebied van seksuele diversiteit.
- 31% van de bevolking gelooft dat iedereen van nature óf man óf vrouw is. 38% is het hier mee oneens (Huijnk, 2022). 17% vindt dat er iets mis is met mensen die zich geen man of vrouw voelen.
- 11% van de bevolking gaat liever niet om met mensen die niet duidelijk man of vrouw zijn. (Huijnk, 2022).
- 29% van de bevolking vindt dat transgender personen genderbevestigende

operaties zelf moeten betalen (Huijnk, 2022). De meeste genderbevestigende operaties worden nu vergoed vanuit de basisverzekering.

Acceptatie transgender en non-binaire personen onder jongeren

- Cijfers over acceptatie zijn alleen beschikbaar voor mensen van 18 jaar en ouder (Huijnk, 2022).
- Van de mensen tussen de 18 en 30 jaar staat 13% negatief, 33% neutraal, en 54% positief ten opzichte van genderdiversiteit (Huijnk, 2022).

3

Negatieve reacties en geweld

Wat merken lhbtq+a personen van het feit dat seksuele, sekse- en genderdiversiteit nog niet helemaal geaccepteerd worden? Lesbische, homoseksuele, bi+, transgender, intersexe en queer personen kunnen te maken krijgen met scheldpartijen, pesterijen, seksueel geweld, bedreigingen en fysiek geweld omdat ze lhbtq+a zijn. Dit geweld kan zowel thuis plaatsvinden als op school, op het werk, in de buurt of in de openbare ruimte. Meestal melden zij deze gewelddadigheden niet bij de politie. Dit komt bijvoorbeeld omdat ze denken dat er niks met de melding of aangifte gedaan wordt, of dat ze bang zijn dat ze vervelend worden behandeld bij het doen van de melding of aangifte.

Lesbische, homoseksuele en bi+ volwassenen

- Lhb-personen zijn vaker slachtoffer van geweld dan heteroseksuele personen (Huijnk e.a., 2022).
- Nederland ligt op het EU-gemiddelde qua ervaring van lhbt+ personen met geweldsdelicten, 11% van de lhbt+ personen heeft de afgelopen 5 jaar een fysiek en/of seksueel geweldsincident meegemaakt (EU Fundamental Rights Agency, 2020). Transgender en intersexe personen hebben dit nog vaker meegemaakt, 17% en 22% respectievelijk.
- Volgens 43% van de lhbt+ personen is het geweld tegen lhbt+ personen de 5 jaar voorafgaand aan het onderzoek gestegen. 39% zegt dat dit op hetzelfde niveau is gebleven en 17% ziet een daling (EU Fundamental Rights Agency, 2020).
- Het veiligheidsgevoel is voor alle lhb+ personen lager dan heteroseksuele personen, ongeacht leeftijd, migratieherkomst en opleidingsniveau (Huijnk e.a., 2022).

- Transgender personen voelen zich twee keer zo vaak onveilig als gemiddeld, worden zeven keer zo vaak mishandeld of daarmee bedreigd, en zijn tien keer zo vaak slachtoffer van cyberpesten dan cisgender personen (Oosterhout, 2019).
- Seksuele gerichtheid is in 32 procent van de gemelde incidenten de reden van discriminatie. Naast discriminatie op basis van herkomst, 42% van alle gevallen, is seksuele gerichtheid de meest voorkomende discriminatiegrond (Walz & Fiere, 2022).
- 22% van de lhbt+ personen in Nederland heeft ooit aangifte gedaan bij de politie van een fysieke of seksuele aanval, en 10% deed een melding bij een antidiscriminatiebureau of Meldpunt Discriminatie (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020).
- Lhbt+ personen krijgen vaker te maken met seksuele intimidatie en seksueel geweld dan heteroseksuele personen (Huijnk e.a., 2022).
- Bi+ vrouwen hebben het vaakst te maken met seksuele intimidatie en seksueel geweld. 44% van hen heeft in het afgelopen jaar ten minste één vorm van seksueel geweld meegemaakt, en 61% van hen in de afgelopen vijf jaar (Huijnk e.a., 2022). Van de lesbische vrouwen heeft 36% hier mee te maken gekregen, en 23% van de heteroseksuele vrouwen.
- Bi+ personen krijgen vaker met verschillende vormen van huiselijk geweld te maken, zoals verbaal geweld, fysiek geweld, of dwingende controle in de huiselijke kring. 21% van de bi+ vrouwen en 15% van de bi+ mannen heeft in het laatste jaar huiselijk geweld meegemaakt. Dit geldt voor 11% van de lesbische en homoseksuele personen, 9% van de heteroseksuele vrouwen, en 7% van de heteroseksuele mannen (CBS, 2020; Huijnk e.a., 2022).

- Van de biseksuele personen heeft 27% in het afgelopen jaar te maken gehad met ongewenst gedrag van collega's, tegenover 20% van de lesbische en homoseksuele mensen en 17% van de heteroseksuele mensen. Ongewenst gedrag omvat intimidatie, pesten, ongewenste seksuele aandacht en lichamelijk geweld. Met elk van deze aspecten hebben biseksuele mensen meer te maken op het werk (Van Beusekom & Kuyper 2018).
- Van de lhbt+ ouderen van 65 jaar en ouder heeft 41% ooit last gehad van vooroordelen of discriminatie door bureaus en 36% door zorgverleners. In onderzoek van Pijpers (2020) geeft een op de vijf (21%) respondenten aan vanwege hun seksuele of genderidentiteit het contact met een of meerdere familieleden verloren te hebben (Pijpers, 2020).

Lesbische, homoseksuele en bi+ jongeren

- Het percentage lesbische, homoseksuele en biseksuele leerlingen dat wekelijks, of zelfs dagelijks, door leeftijdsgenoten wordt gepest, is twee keer hoger dan het percentage heteroseksuele leerlingen dat te maken krijgt met pesterijen (Scholte e.a., 2016).
- Lhbtq+ leerlingen worden vaker dan niet-lhbtq+ leerlingen gepest door schoolpersoneel. Een derde van de lhbtq+ leerlingen geeft aan door hen gepest te worden, tegenover 13 procent van de niet-lhbtq+ leerlingen (Kaufman & Braams, 2022).
- Uit de landelijke veiligheidsmonitor 2020-2021 blijkt dat het veiligheidsgevoel van leerlingen die homoseksueel, lesbisch, biseksueel of transgender zijn is verslechterd ten opzichte van de situatie in 2018 (Van den Broek e.a., 2022).

- Lhbtqi+ leerlingen worden vaker dan niet-lhbtqi+ leerlingen online gepest (Kaufman & Baams, 2021).
- Lhbtqi+ personen beschouwen zichzelf vaker als gender non-conform dan niet-lhbtqi+ personen. Dit betekent dat hun gevoelens en/of expressie niet overeenkomen met wat traditioneel verwacht wordt bij hun (toegewezen) gender of sekse. Gender non-conform zijn kan gepaard gaan met meer negatieve bejegening door leeftijdsgenoten. Zo worden meisjes die worden gezien als 'mannelijk' en jongens die worden gezien als 'vrouwelijk' vaker gepest dan andere leerlingen (Scholte e.a., 2016).
- Het negatief bejegenen van jongeren vanwege het lhbt zijn door leeftijds-

genoten gaat samen met een verminderde psychische gezondheid, meer school-gerelateerde problemen en meer middelengebruik (Beusekom, e.a., 2014; Collier, e.a., 2013).

- Steun van medeleerlingen bij pesten is belangrijk. Als jongeren gepest worden op school omdat ze (ook) vallen op jongeren van hetzelfde geslacht, maar steun krijgen van een medeleerling, dan hebben zij meer zelfwaardering (Bergen & Spiegel, 2015).
- Ruim twee op de drie (66%) van de Nederlandse respondenten tussen de 15 en 17 jaar die deelnamen aan de EU LGBTI Survey II zeggen dat ze zich vaak of altijd gesteund weten door leeftijdsgenoten of leraren. Driekwart (76%) van

deze respondenten zegt dat hun school op enig moment op een positieve of neutrale manier aandacht heeft besteed aan lhbtqi+ onderwerpen (EU Fundamental Rights Agency, 2020).

- Homo- en biseksuele jongens krijgen vaker met seksueel geweld te maken dan heteroseksuele jongens (De Graaf e.a., 2017).

Transgender en non-binaire volwassenen

- Een op de vijf Nederlandse transgender personen werd in de vijf jaar voorafgaand aan de EU LGBTI Survey II het slachtoffer van een fysieke of seksueel gemotiveerde aanval. Dat is twee keer zo veel als het gemiddelde voor alle LHBTI-groepen (EU Fundamental Rights Agency, 2020).
- Ervaren onveiligheid is een belangrijke voorspeller van verminderd welzijn (Kuyper, 2017).
- Transgender personen in Nederland krijgen veel te maken met geweld. Ze voelen zich twee keer zo vaak onveilig als gemiddeld, worden zeven keer zo vaak mishandeld of daarmee bedreigd, en zijn tien keer zo vaak slachtoffer van cyberpesten dan cisgender personen (Van Oosterhout, 2019).
- Non-binaire personen voelen zich vaker wel eens onveilig dan transgender mannen en transgender vrouwen, en zij hebben in het algemeen vaker een gewelddelict meegemaakt dan de andere twee groepen (17,6% van de ondervraagde non-binaire personen tegenover 15% van de transgender vrouwen en 9,6% van de transgender mannen). Ook hebben ze meer te maken met huiselijk geweld (Van Oosterhout, 2019).
- Ongeveer een op de vier transgender personen (28%) in Nederland heeft van de laatste haat-gemotiveerde fysieke of seksuele aanval aangifte gedaan bij de politie of gemeld bij een andere instantie. Als belangrijkste reden om geen aangifte te doen, noemt 42% te geloven dat er toch niets aan gedaan zou of kon worden (EU Fundamental

Rights Agency, 2020).

- 40% van de ruim driehonderd respondenten (vanaf 15 jaar) die deelnamen aan een onderzoek van Transgender Netwerk maakte herhaaldelijk huiselijk geweld mee in de twaalf maanden voorafgaand aan de onderzoeksperiode. Een op de vijf maakte in die periode verbaal seksuele grensoverschrijding mee, en 3 op de 10 gaven aan online lastiggevallen te zijn. Deze cijfers liggen 2 tot 7 keer zo hoog in vergelijking met de bevolking in het

algemeen (Van Oosterhout, 2019).

- 45% van de transgender personen maakt verbaal geweld mee op de werkvloer, 23% seksueel geweld en 14% fysiek geweld (Terpstra e.a., 2022).

Transgender en non-binaire jongeren

- Van de transgender personen die 'uit de kast' zijn en naar school gaan, geeft bijna de helft (43%) aan slachtoffer te zijn van verbaal geweld, en één op de vijf slachtoffer van grof lichamelijk geweld.

(Scholte e.a., 2016).

- Een op de vijf transgender jongeren geeft aan voor hun zestiende (heel) vaak te zijn gepest, tegenover een op de tien cisgender jongeren (Rutgers, 2017).
- Uit focusgroepen met een kleine groep transgender jongeren blijkt dat deze jongeren onder meer te maken krijgen met roddelen, flauwe opmerkingen, schelden, negatieve opmerkingen online, staren, negeren, buitensluiten en fysieke aanvallen vanwege hun genderidentiteit (Thio e.a., 2015).

4

Openheid en zichtbaarheid

Niet iedere lhbtqi+ persoon voelt zich veilig genoeg om open te zijn over hun identiteit, bijvoorbeeld tegenover vrienden, collega's en ouders. Als iemand lhbtqi+ is, vraagt deze persoon zich vaak verschillende situaties telkens opnieuw af wat die over jezelf vertelt en laat zien. Belangrijk om te realiseren is wel dat dit niet voor iedereen een keuze is: sommige lhbtqi+ personen hebben niet de keuze om 'onzichtbaar' te zijn. Veel lesbische, homoseksuele en bi+ personen in Nederland zijn open naar hun omgeving over hun seksuele oriëntatie, maar zij lopen niet allemaal hand in hand met hun partner over straat. Ook transgender personen zijn niet altijd open over hun transgender-zijn naar de buitenwereld, ook als ze dat wel zouden willen.

Lhbtqi+ volwassenen

- Van de Nederlandse respondenten aan de EU LGBTI Survey II is ruim twee op de drie (67%) lhbt- personen meestal of altijd open over hun lhbt-zijn. Het gemiddelde voor de 28 lidstaten van de EU is 47% (EU Fundamental Rights Agency, 2020). Tegelijkertijd blijkt uit dit onderzoek dat ruim de helft (57%)

van de Nederlandse lhbt-personen bijna nooit of nooit hand in hand loopt met hun partner van hetzelfde gender (EU Fundamental Rights Agency, 2020).

- Bijna de helft (45%) van de Nederlandse transgender respondenten van de EU LGBTI Survey II geeft aan nooit of zelden open te zijn over hun genderidentiteit (EU Fundamental Rights Agency, 2020). Dit hoeft niet altijd uit angst voor negatieve gevolgen voort te komen. Sommige transgender personen vinden hun trans zijn simpelweg niet relevant om met anderen te delen.
- Nederlandse biseksuele mannen en vrouwen zijn in vergelijking met homoseksuele mannen en lesbische vrouwen thuis en naar familie ongeveer drie keer zo vaak niet open, uit angst om vanwege hun seksuele oriëntatie te worden aangevallen, bedreigd of lastiggevallen. Op school zijn biseksuele mensen om die reden ongeveer twee keer minder vaak open dan lesbische en homoseksuele mensen. Op het werk zijn biseksuele mannen bijna drie keer minder vaak open dan homoseksuele mannen (EU Fundamental Rights Agency, 2020).

- Bi+ mannen zijn gemiddeld minder open over hun seksuele oriëntatie dan bi+ vrouwen en bi+ non-binaire/genderfluïde personen (Baams e.a., 2021).
- Onder 55-plussers is 59% van de biseksuele mensen naar niemand open, tegenover 4% van de homoseksuele mannen en lesbische vrouwen van die leeftijd (Van Lisdonk & Kuyper 2015).

Lhbtqi+ jongeren

- Uit de EU LGBTI Survey II komt naar voren dat van de Nederlandse respondenten tussen 18 en 24 jaar ruim twee op de vijf (41%) hun lhbt zijn verbergt in het onderwijs. Voor de groep tussen 15 en 17 jaar oud zegt 16% hetzelfde te doen (EU Fundamental Rights Agency, 2020).
- Iets meer dan de helft (52%) van de Nederlandse transgender respondenten van de EU LGBTI Survey II tussen de 15 en 17 jaar geeft aan nooit of zelden open te zijn over hun genderidentiteit (EU Fundamental Rights Agency, 2020).
- 64% van de lhb-jongens en 59% van de lhb-meisjes vindt het geen probleem om anderen te vertellen over hun seksuele oriëntatie (De Graaf e.a., 2017).

- Eén op de vijf leerlingen zegt dat je op school beter niet open kan zijn over je seksuele oriëntatie (Kuyper, 2018).
- Bijna een op de vier jongens en een op de vijf meisjes vertelt aan niemand dat zij (ook) op mensen van hun eigen gender vallen (Kuyper, 2015b).
- Van 32% van de lesbische, homoseksuele en biseksuele leerlingen

weet niemand op school over hun seksuele oriëntatie en bij bijna een kwart weet maar één iemand of een paar leerlingen ervan (Kuyper, 2015b).

- Het openlijk delen van persoonlijke gevoelens en ervaringen met vrienden tijdens face-to-face-ontmoetingen kan een positieve rol spelen voor jongeren die zich aangetrokken voelen tot

personen van dezelfde sekse: deze jongeren hebben minder last van angst en depressie dan dezelfde jongeren die hun gevoelens niet delen (Kaufman e.a., 2015).

- Biseksuele jongeren zijn minder vaak dan homoseksuele en lesbische jongeren open naar anderen over hun seksuele oriëntatie (Kuyper, 2015b).

5 Welzijn en gezondheid

Hoe staat het met de gezondheid en het welzijn van lhbtqi+ personen? Dat is een belangrijke vraag, want uit verschillende studies blijkt dat negatieve reacties en het hebben van een slechte gezondheid of een verminderd gevoel van welzijn vaak samengaan. Het blijkt ook dat hulpverleners en andere sociaal professionals niet altijd op de hoogte zijn van de seksuele oriëntatie of genderidentiteit van hun cliënten. Ook interseksuele personen krijgen te maken met veel discriminatie en vooroordelen, en zijn huiverig om dit onderwerp te bespreken met professionals (Kastelein e.a., 2020).

Lesbische, homoseksuele en bi+ volwassenen

- De Nederlandse respondenten van de EU LGBTI Survey II geven hun leven gemiddeld een 7,1 als rapportcijfer (EU Fundamental Rights Agency, 2020). De algemene Nederlandse bevolking geeft het eigen leven gemiddeld een 7,7 (CBS, 2020).
- Suïcidepogingen komen onder lhb-personen veel vaker voor dan onder heteroseksuele personen. Van de lesbische, homo- en biseksuele personen deed 8% wel eens een suïcidepoging en bijna de helft dacht wel eens aan suïcide (Kooiman, 2012). Dit cijfer is vier keer hoger dan het aantal pogingen in de algemene bevolking.
- 43% van de jongvolwassenen met suïcidale gedachten identificeert

zich als lhbtqi+, tegenover 15% van de jongvolwassenen zonder suïcidale gedachten (Elzinga e.a., 2022).

- Het SCP concludeert in de LHBT Monitor 2022 dat biseksuele mensen er wat betreft leefstijl, (psychische) gezondheid, en zorggebruik minder goed voor staan dan lesbische, heteroseksuele en heteroseksuele personen (Huijnk e.a., 2022).
- De helft van de non-binaire/genderfluïde bi+ personen geeft aan zich in de voorgaande vier weken neerslachtig en somber gevoeld te hebben, tegenover 43% van de bi+ vrouwen en 29% van de bi+ mannen (Baams e.a., 2021).
- Lesbische, homoseksuele en biseksuele ouderen die negatieve reacties ontvingen op hun seksuele oriëntatie, blijken meer risico te lopen op eenzaamheid en psychische problemen. Ook hebben deze ouderen een negatievere kijk op hun levenssituatie ten opzichte van twintig jaar geleden en zijn zij minder positief over (mantel)zorg in de toekomst (Van Lisdonk & Kuyper, 2015).
- Bijna een derde (30%) van de 55-plussers die lesbisch, homo of bi is, heeft ooit aan suïcide gedacht. Onder de hetero 55-plussers is dit 22%. Suïcidepogingen door deze lesbische, homo- en bi-ouderen worden meer dan twee keer zo vaak gerapporteerd in vergelijking met heteroseksuele ouderen (Van Lisdonk & Kuyper, 2015).

Lesbische, homoseksuele en bi+ jongeren

- Lesbische, homoseksuele en biseksuele scholieren geven hun leven gemiddeld een 6,8, terwijl heteroseksuele scholieren hun leven met een 7,7 beoordelen (Huijnk & Beusekom, 2021). 32% van de lhb-jongeren geeft aan zich in het laatste halfjaar ongelukkig gevoeld te hebben, tegenover 10% van de heteroseksuele jongeren.
- Lhb-jongeren geven twee keer vaak als heteroseksuele jongeren aan dat ze hun gezondheid als redelijk of slecht ervaren (Huijnk & Beusekom, 2021).
- Bijna één op de drie lhb-jongeren heeft moeite met slapen, tegenover één op de zes van de heteroseksuele jongeren (Huijnk & Beusekom, 2021).
- 48% van de lhb-jongeren hebben psychische problemen, tegenover 18% van de heteroseksuele jongeren (Huijnk & Beusekom, 2021).
- Het welzijn van biseksuele jongeren is lager dan dat van lesbische en homoseksuele jongeren. Zij hebben gemiddeld meer psychische problemen en slaapproblemen en zijn vaker ongelukkig (Huijnk & Beusekom, 2021).
- Suïcide komt onder lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren 4,5 keer vaker voor dan onder heteroseksuele jongeren (Kuyper, 2015b). Negatieve reacties van leeftijdgenoten op school blijken, meer dan negatieve reacties van

- gezinsleden en vreemden, de belangrijkste voorspeller (Bergen, e.a., 2015).
- Biseksuele jongvolwassenen hebben vaker ooit een suïcidepoging gedaan (21%) in vergelijking met homoseksuele en lesbische jongvolwassenen (11%). Dit verschil blijft bestaan wanneer rekening wordt gehouden met gender, leeftijd, mate van open zijn en relatie-ervaring met een seksegenoot (Van Lisdonk, 2017).
 - Lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren worden niet altijd opgemerkt in de jeugdzorg, het jeugd welzijn of de jeugd ggz: 41 % van de professionals weet niet hoe je signaleert dat een jongere met lesbische, homo- of biseksuele gevoelens worstelt (Emmen e.a., 2015). 60% van de professionals die vermoeden dat jongeren lesbisch, homo- of biseksueel zijn, maakt dit niet bespreekbaar. De meest genoemde reden om seksuele oriëntatie niet te bespreken is: 'Ik vind het niet nodig als het geen

probleem is.' (Emmen e.a., 2015).

- Naar schatting zijn tussen de 1.000 en 2.000 lhbtj-jongeren dak- of thuisloos. Dit is op meerdere manieren een kwetsbare groep, omdat lhbtj-jongeren soms al worstelen met lage zelfacceptatie en/ of afwijzing door familie of omgeving. Daar komt hun leefsituatie dan bij, met weinig veilige plekken in de opvang. Vermoedelijk heeft ongeveer de helft van hen een niet-westerse achtergrond, een deel

bestaat uit ongedocumenteerde lhbtj-personen (Meijssen & Timmerman, 2020).

Transgender en non-binaire volwassenen

- Van de Nederlandse transgender respondenten van de EU LGBTI Survey II geeft 60% aan dat hun gezondheid goed tot zeer goed is. 7% geeft aan dat hun gezondheid slecht tot

Minderheidsstress

Stress of spanningen omdat je afwijkt van de norm in een bepaalde samenleving, noemt men 'minderheidsstress'. Negatieve reacties, en de angst daarvoor, maar ook verminderde zelfacceptatie en 'in de kast zitten', kunnen voor deze stress zorgen, wat negatieve gevolgen kan hebben voor iemands gezondheid (Baams, Grossman & Russel, 2015).

zeer slecht is (EU Fundamental Rights Agency, 2020).

- Nederlandse transgender respondenten aan de EU LGBTI Survey II geven hun leven gemiddeld een 6,5 als rapportcijfer (EU Fundamental Rights Agency, 2020). De algemene Nederlandse bevolking geeft het eigen leven gemiddeld een 7,7 (CBS, 2020).
- Van de transgender personen heeft meer dan de helft, 52%, een laag inkomen. In de gehele bevolking is dit 27% (Huijnk e.a., 2022). De positie van transgender vrouwen is dus extra precair.
- Transgender personen voeren veel vaker een eenpersoonshuishouding (42%) dan de algemene bevolking (17%) en wonen vaker in stedelijke gebieden (Huijnk e.a., 2022).
- Transgender personen die contact hebben met andere transgender personen en/of deel uitmaken van de transgendergemeenschap hebben minder psychische problemen (Kuyper, 2017).

- Van de transgender personen die op transgenderzorg wachten, geeft 91% aan veel last of heel veel last te ervaren van het wachten op psychologisch diagnostisch onderzoek (Zorgvuldig Advies & Transvisie, 2022). Deze last wordt vaak ervaren in de vorm van depressieve gevoelens of zelfs suïcidale gedachten.
- Bij 50% van de transgender personen is contact met een eerstelijnszorgverlener gestopt als gevolg van moeizame communicatie over hun transgender zijn (Alliantie Gezondheidszorg op Maat, 2021).

Transgender en non-binaire jongeren

- Onderzoek wijst erop dat transgender jongeren verhoogd risico hebben op suïcidale gedachten en gedragingen hebben (Vijlbrief en Bool, 2018).
- Transgender jongeren worden vergeleken met cisgender leeftijdsgenoten veel vaker gepest, hebben vaker ervaring

met mishandeling of emotionele verwaarlozing thuis, meer psychische problemen en een lagere eigenwaarde (Van Beusekom & Kuyper, 2018).

- 64% van de professionals die meededen aan een vragenlijstonderzoek in jeugdwelzijn, jeugdhulp en de jeugd LVB-sector, weet niet hoe je signaleert dat een jongere worstelt met transgendergevoelens (Emmen e.a., 2015).
- 71% van deze professionals die vermoeden dat een jongere transgender is, maakt dit niet bespreekbaar. De belangrijkste redenen hiervoor zijn: 'Ik wil de jongere niet in verlegenheid brengen' (35%); 'Ik ben bang dat ik het verkeerd heb' (29%), en: 'Ik wil het onderwerp niet bijzonder of anders maken' (28%). Iets minder dan acht op de tien professionals verwijst transgender jongeren zelden of nooit door, ook niet wanneer zij dit in het belang van de jongere achten (Emmen e.a., 2015).

6 Literatuurlijst

- Alliantie Gezondheidszorg op Maat (2021). Naar een gender- en LHBTIsensatieve gezondheidszorg in Nederland. Komteemensbijdedokter. nl
- Baams, L., Beek, T., Hille, H., Zevenbergen, F.C., & Bos, H.M.W. (2013). Gender nonconformity, perceived stigmatization, and psychological well-being in Dutch sexual minority youth and young adults: A mediation analysis. In: *Archives of Sexual Behavior*, 42 (5), 765-773. Doi: 10.1007/s10508-012-0055-z.
- Baams, L. & Bos, H.M.W. (2014). Gender non-conformiteit, stigmatisering, en psychologisch welzijn van Nederlandse lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren. In: *Tijdschrift voor Seksuologie*, 38 (2), pp 86-94.
- Baams, L., de Graaf, H., van Bergen, D., Cense, M., Maliepaard, E., Bos, H.M.W., de Wit, J., Jonas, K., den Daas, C., & Joemmanbaks, F. (2021). Niet in één hokje: Ervaringen en welzijn van bi+ personen in Nederland. The Netherlands: Rijksuniversiteit Groningen & Rutgers
- Baams, L., Grossman, A. H., & Russell, S. T. (2015). Minority stress and mechanisms of risk for depression and suicidal ideation among lesbian, gay, and bisexual youth. *Developmental Psychology*, 51(5), 688-696.
- Bergen, D. & Spiegel, T. (2015). De moeite waard? Acceptatie van seksuele diversiteit op school en de zelfwaardering van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren. *Pedagogiek*. 25e jaargang. 2. 2015.
- Blauw, J. (2014). Onderzoek biseksualiteit: beschrijvingen van de resultaten, factsheet en persbericht. Amsterdam: Amsterdam Pink Panel.
- Beusekom, G. van & Kuypers, L. (2018). LHBT-monitor 2018. De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Beusekom, G. van, Collier, K., Bos, H.M.W., & Sandfort, T.G.M. (2014). Een literatuurstudie naar de psychosociale uitkomsten van negatieve bejegening door leeftijdgenoten gerelateerd aan de seksuele oriëntatie of gender identiteit/ expressie van jongeren. In: *Tijdschrift voor Seksuologie*, 38 (2), pp 49-57.
- Beusekom, G. van, Baams, L., Bos, H.M.W. Overbeek, G. & Sandfort, T.G.M. (2015). Gender Nonconformity, Homophobic Peer Victimization and Mental Health: How Same-Sex Attraction and Biological Sex Matter. In: *The Journal of Sex Research*.
- Bergen, D. van, & Spiegel, T. (2014). 'Their Words cut me Like a Knife': coping responses of Dutch lesbian, gay and bisexual youth to stigma. *Journal of Youth Studies*, 1346-1361.
- Bogaert, A. F. (2015). Asexuality: What it is and why it matters. *Journal of sex research*, 52(4), 362-379.
- Cense, M. (2013). Over diplomaten en activisten. *Strategieën rondom seksuele identiteit van biculturele lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen*. Utrecht: Rutgers WPF.
- Collier K.L., Beusekom, G., Bos, H.M.W. & Sandfort, T.G.M. (2013). Sexual orientation and gender identity/ expression related peer victimization in adolescence: a systematic review of associated psychosocial and health outcomes. *Journal of Sex Research*, 50 (3-4), pp 299-317.
- Collier, K.L., Bos, H.M.W., Merry, M.S. & Sandfort, T.G.M. (2014). Gender, Ethnicity, Religiosity and Same-sex Sexual Attraction and the Acceptance of Same-sex Sexuality and Gender Non-conformity. *Sex Roles*, 68, pp 724-737.
- Discriminatiecijfers 2019. Een rapport over registraties van discriminatieincidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatie voorzieningen en andere organisaties in Nederland. (2020) Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de Nationale Politie en Art.1.
- Doorduyn, T. (2014). Seksuele oriëntatie, genderidentiteit en transitiewens. In: H. De Graaf, B. H.W.
- Bakker & C. Wijzen (reds.), Een wereld van verschil. De seksuele gezondheid van LHBT's in Nederland 2013 (pp. 13-41). Rutgers/Eburon.
- Ebenau, E. en Van Andel W. (2018) *Transseksuelen in Nederland, 1995-2018*. Den Haag: CBS Centrum voor Beleidsstatistiek.
- Elzinga, E., Heesen, K., Schwersen, L., van Eijk, N. & Gilissen, R. (2022). Suïcide onder jongvolwassenen tussen 20-30 jaar: een spoedonderzoek. 113 *Zelfmoordpreventie*.

- Emmen, M., Felten, H., Addink, A., Bakker, P.P, Boote, M. & Keuzenkamp, S. (2015). Jong en anders. Onderzoek naar aandacht voor lesbische, homo en biseksuele jongeren, transgenderjongeren en jongeren met een intersekse conditie in de jeugdsector. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice* – 2015 – Volume 24, Issue 3.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2020) A long way to go for LGBTI equality. EU LGBTI Survey II. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Feddes, R. & Jonas, K. (2016). *LGBT Hate Crime, Psychological Well-Being, and Reporting Behaviour: LGBT Community and Police Perspectives*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Fokkema, T., & Kuyper, L. (2009). The relationship between social embeddedness and lowness among older lesbian, gay, and bisexual adults in the Netherlands. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 264-275.
- Frisch M., Moseholm E., Andersson M., Bernhard Andresen J., Graugaard C. (2019) *Sex in Denmark. Key Findings from Project Sexus 2017-2018*. Aalborg, Denmark: State Serum Institute (Department of Epidemiological Research).
- Graaf, de H., Kruijjer, H., Acker, J. van & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: uitgeverij Eburon.
- Graaf, H. de, Nikkelen, S., Borne, M. Van den, Twisk, D., & Meijer, S. (2017) *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Delft: Eburon.
- Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W. & van Beusekom. (2021). *Wat maakt het verschil? Over het welzijn, de sociale relaties en de leefstijl van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W., Damen, R. & van Kampen, L. (2022). *LHBT-monitor 2022. De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Joemmanbaks, F., & de Graaf, H. (2023). *Kiezen voor een "X". Onderzoek naar de behoefte aan een non-binaire geslachtsregistratie*.
- Kastelein, C., Keulen, B., Tukker, A. & van der Have, M. (2020). *10 keer vraag en antwoord over intersekse*. Movisie.
- Kaufman, T., Baams, L. & Bos, H. (2015). *Communicatie met ouders en vrienden als buffer tegen symptomen van angst en depressie voor same-sex attracted jongeren*. *Pedagogiek*. 25e jaargang. 2. 2015.
- Kaufman, T. M., & Baams, L. (2022). *Disparities in perpetrators, locations, and reports of victimization for sexual and gender minority adolescents*. *Journal of Adolescent Health*, 70(1), 99-107.
- Keuzenkamp, S. & L. Kuyper (2013). *Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2015a). *Wel trouwen, niet zoenen. De houding van de Nederlandse bevolking tegenover lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen 2015*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2015b). *Jongeren en seksuele oriëntatie. Ervaringen van en opvattingen over lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele jongeren*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2016). *LHBT Monitor 2016. Opvattingen over en ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2017). *Transgender personen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L. (2018). *Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Lisdonk, J. van (2017). *Uncomfortable encounters. Dutch same-sex oriented young people's experiences and the relation with gender nonconformity in a heteronormative, tolerant society*. Amsterdam: VU University Amsterdam. (proefschrift)
- Lisdonk, J. van & Kuyper, L. (2015). *55-plussers en seksuele oriëntatie. Ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele 55-plussers*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Meijsen, E. & Timmerman, S. (2020). *Driedubbel kwetsbaar. Verkenning van de situatie van dak- en thuisloze LHBTI-jongeren in Nederland*. Utrecht: Movisie.

- Nikkelen, S. & Tijdink, S. & Graaf, H. de & Bakker, B. (2019). Seksuele gezondheid van lesbische, homoseksuele en biseksuele personen in Nederland anno 2017. Utrecht: Rutgers
- Oosterhout, E. van, & Alink, A. (2015). Veilig, zolang men het niet merkt... Een onderzoek naar de veiligheid van transgender personen in de openbare ruimte in Nederland. Amsterdam: Transgender Netwerk Nederland.
- Oosterhout, E. van (2019). Overal op je hoede: geweld tegen transgender personen in Nederland. Amsterdam: Transgender Netwerk Nederland.
- Pijpers, R. (2020). Experiences of older LGBT people ageing in place with care and support: a window on ordinary ageing environments, home-making practices and meeting activities. Sexualities, Special Issue LGBT end of life.
- Rutgers WPF (2013). Wat maakt het verschil? Diversiteit in de seksuele gezondheid van LHBT's. Utrecht: Rutgers WPF.
- Rutgers (2017). Seks onder je 25ste. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017. Utrecht: Rutgers.
- Segerink, R. (2013). Anti-homogeweld in Nederland Analyse van (dreiging van) fysiek anti-homogeweld. Driebergen: Politie Landelijke Eenheid.
- Scholte, R., Nelen, W., Wit, W. De & Kroes, G. (2016). Sociale veiligheid in en rond scholen. Nijmegen: Praktikon.
- Stoffelen, J. M. T., Kok, G., Hospers, H., & Curfs, L. M. G. (2013). Homosexuality among people with a mild intellectual disability: An explorative study on the lived experiences of homosexual people in the Netherlands with a mild intellectual disability. Journal of Intellectual Disability Research, 57, 257–267.
- Terpstra, F., Dekkers, L., Schers, S. & Dekker, S. (2022). Trans, interseks en non-binaire mensen aan het werk in Nederland: Een nationaal rapport. Transgender Netwerk Nederland.
- Thio, S., Bos, H., Wormgoor, T. & Kaufmann, R. (2015). Ervaren stigmatisering onder transgenderjongeren in Nederland. Pedagogiek. 25e jaargang. 2. 2015.
- Van den Broek, A., Ramakers, C., Cuppen, & Brukx, D. (2022). Veilig op school. Landelijke veiligheidsmonitor 2020-2021: veiligheidsbeleid en veiligheidsbeleving in het primair en voortgezet onderwijs. ResearchNed.
- Vermey, K., Graaf, H. de & Bakker, B. (2014). Verschillen in seksuele (on) gezondheid tussen homo, hetero- en biseksuele jongeren. In: Tijdschrift voor Seksuologie, 38 (2).
- Walz, G. & Fiere, B. (2022). Discriminatiecijfers in 2021. Een rapport over registraties van discriminatie-incidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen en andere organisaties in Nederland. Rotterdam/Den Haag: de Nationale Politie en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Vijlbrief, A. en M. Bool (2018). Suïcidepreventie LHBT-jongeren. Wat kunnen ouders en professionals doen volgens de literatuur. Utrecht: Movisie.
- Zorgvuldig Advies & Transvisie (2022). Ervaringen en behoeften van transgender personen in de zorg: vervolgonderzoek. Utrecht: Zorgvuldig Advies.

Online literatuur

- Online Data Explorer EU LGBTI Survey II. European Union Agency for Fundamental Rights (2020) <https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2020/lgbti-survey-data-explorer>
- CBS: Welzijn in relatie met gezondheid en leefstijl (2020): www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/82612NED?q=rapporcijfer%20tevredenheid
- CBS: Homoseksuelen voelen zich onveiliger en zijn vaker slachtoffer (2014): www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2013/26/homoseksuelen-voelen-zich-onveiliger-en-zijn-vaker-slachtoffer
- Rutgers, Samenvatting Seks onder je 25e (2017). www.seksonderje25e.nl

Colofon

Movisie, november 2023

Redactie: communicatie Movisie

Fotografie: iStock, 123RF, Marc Driessen

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

Downloaden: www.movisie.nl/lhbtqa-emancipatie

© Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht

T 030 789 20 00 * info@movisie.nl

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door financiering
van het ministerie van OCW en VWS.